

Helena Żukowska, Marian Żukowski

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

---

150 LAT BANKU ROSJI – HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

Streszczenie: Bank centralny – Bank Państwowy – powstał w Rosji w 1860 r. Historia rosyjskiej bankowości centralnej jest odzwierciedleniem problemów, z jakimi borykało się w ciągu ostatnich 150 lat rosyjskie państwo i społeczeństwo. Jest przykładem postępowych reform w drugiej połowie XIX wieku. Jest też ilustracją rozwiązań nietrafionych, szczególnie wskutek zmuszania banku centralnego do podporządkowania się politykom. Rosjanie rozważali celowość wykorzystania doświadczeń Banku Polskiego, który powstał w 1824 r. Polskie powstanie styczniowe z 1863 r. osłabiło gospodarkę Rosji i zahamowało reformę pieniężną. Po latach burzliwych zmian – szczególnie w wyniku bolszewickiej rewolucji z 1917 r. i okresu komunizmu – dzisiejszy Centralny Bank Rosyjskiej Federacji (Bank Rosji) jest instytucją niezależną i stabilną.

Słowa kluczowe: historia, współczesne problemy Centralnego Banku Rosji, rosyjska bankowość.

1. Wstęp

Bankowość centralna w Rosji ma 150-letnią tradycję. Historia rosyjskiego banku centralnego jest odzwierciedleniem problemów, z jakimi borykało się w tym okresie rosyjskie państwo i społeczeństwo, rosyjska bankowość. Jego działalność jest przykładem postępowych reform i skutecznych rozwiązań w drugiej połowie XIX wieku, jak również rozwiązań nietrafionych, wręcz szkodzących Rosji, szczególnie wskutek zmuszania banku centralnego do podporządkowania się naciskom polityków.

2. Utworzenie Banku Państwowego Rosji¹

Dekret Aleksandra II przekazany do Senatu 31 maja 1860 r. był aktem prawnym, który położył fundamenty pod rosyjski bank centralny. Zapisano w nim: „Bank Państwowy jest powołany dla ożywienia handlu i uporządkowania systemu pieniężnego”

---

¹ Autorzy składają podziękowanie za możliwość wykorzystania dla celów artykułu materiałów XIX Międzynarodowego Kongresu Bankowego w Sankt Petersburgu (maj 2010) oraz dziękują autorom książki *Istoria Banka Rossi*, ze szczególnym uwzględnieniem prof. S.W. Tatarinowa.

[Sobr. II.T. XXXV, s. 644-645]. Kapitał założycielski banku wynosił 15 mln rubli i stanowił jego własność. Bank zgodnie ze statutem mógł wykonywać takie czynności, jak: skup i sprzedaż złota i srebra, przyjmowanie depozytów, udzielanie kredytów (pod zastaw papierów wartościowych, złota i srebra oraz niektórych towarów).

W dniu 2 lipca 1860 r. Bank Państwowy Rosji – kierowany przez barona A.L. Sztiglicę – oficjalnie rozpoczął swoją działalność. Baron A.L. Sztiglic był bardzo dobrze znany wśród ówczesnych finansistów i darzony zaufaniem w Europie. To dzięki niemu w 1855 r. Petersburski Dom Sztiglic zaciągnął dla rządu Rosji kredyty w celu finansowania wydatków w związku z wojną krymską na ponad 50 mln rubli w takich bankach, jak Barings Londyn, Mendelssohn & Co. Berlin oraz Hope & Co. Amsterdam.

Bank Państwowy funkcjonował w strukturach rosyjskiego Ministerstwa Finansów i znajdował się pod nadzorem Rady Państwowych Instytucji Kredytowych. Najważniejsze wyzwanie, jakie stanęło przed kierownictwem banku w pierwszych latach jego działalności, to zarządzanie powierzonymi środkami pieniężnymi i niedopuszczenie do utraty płynności banku [Sudejkin 1891, s. 141]. To ostatnie zagrożenie było bardzo realne. Wynikało ono z faktu, że Bank Państwowy przejął aktywa i pasywa upadających banków komercyjnych funkcjonujących w Moskwie i Petersburgu – Banku Kredytowego, Moskiewskich i Petersburskich Depozytów Skarbowych oraz Zarządów Opieki Społecznej. Banki te przekazały bardzo dużą liczbę kredytów zagrożonych, zaciągniętych przede wszystkim przez drobnych przedsiębiorców. Wartość tych kredytów znacznie przewyższała wartość otrzymanych depozytów. W następnych latach problem ten został rozwiązany, m.in. przez „przerzucenie” długów przedsiębiorców na chłopów, którzy po wyzwoleniu ich z pańszczyzny zaciągali kredyty na wykup ziemi i tym samym dostarczali środków przedsiębiorcom i ziemianom, którzy z kolei mieli z czego spłacać zaciągnięte wcześniej w bankach kredyty [Zajoncziowski 1968, s. 49].

W lutym 1861 r. władca absolutny, imperator wszechrosyjski, car Polski, wielki książę finlandzki – takimi tytułami posługiwał się ówczesny władca Rosji Aleksander II – podpisał manifest o 'Zmianie prawa pańszczyźnianego', który dawał wolność chłopom pańszczyźnianym. Bank Państwowy wniósł swój wkład w uwolnienie rosyjskich, a także polskich chłopów od pańszczyźnianej podległości, ponieważ był instytucją kredytującą zakup domów i nieruchomości przez chłopów uwolnionych z pańszczyzny.

Bank Państwowy Rosji był utworzony przede wszystkim w celu przeprowadzenia reformy systemu pieniężnego w Rosji. Obok prawa do prowadzenia operacji typowych dla bankowości komercyjnej posiadał monopol na emisję rosyjskiej waluty. Już w początkowym okresie jego działalności podjęto – nieudaną jak się później okazało – próbę wymiany pieniądza papierowego na monety złote i srebrne. W 1862 r. car wydał nakaz, w którym pisał: „należy doprowadzić do twardego systemu pieniężnego przez wymianę papierowych znaków pieniężnych na monety. Wszystkie papierowe znaki, które napłyną do banku w wyniku wymiany na monety, należy zniszczyć, by doprowadzić ich ilość w obiegu do właściwych proporcji...” [Sobr. II

T. XXXV..., PGIA.F., L.13]. Eksperci, oceniając skuteczność przedsięwzięcia, pisali: „szybciej zabraknie papierowych rubli niż złota w skarbcu” [Nikitienko 1955, s. 623]. Prasa również chwaliła przedsięwzięcie, oceniając; „sukces wymiany jest gwarantowany, ponieważ za tym przedsięwzięciem stoi Sztiglic jako kierujący Bankiem Państwowym oraz Rothschild z Europy (Natan Rothschild z Londynu i bracia Rothschild z Paryża udzielili na ten cel kredytu dla Banku Państwowego) [*Birżewyje wiadomości* 1865, 24 kwietnia]. Szybko jednak pojawiły się informacje, że zapasy złota przeznaczonego na wymianę są na wyczerpaniu. W tej sytuacji władze banku zrezygnowały z wymiany banknotów na złoto, zostawiając możliwość wymiany ich na monety srebrne. Na dodatek sytuacja mocno skomplikowała się w styczniu 1863 r., kiedy to w Polsce wybuchło powstanie styczniowe [Kieniewicz 2009]. Rząd Rosji zmuszony był przeznaczyć znaczne środki finansowe na zdławienie powstania. Operacja wymiany pieniędzy została więc zakłócona niespodziewanym biegiem wydarzeń społecznych, politycznych i militarnych.

Polskie powstanie styczniowe, jeżeli nie uniemożliwiło przeprowadzenia reform systemu pieniężnego, to na pewno w zasadniczy sposób je utrudniło. Mając do dyspozycji ponad 94 mln rubli pożyczonych z zagranicy na przeprowadzenie reform systemu pieniężnego, Rosja zmuszona została przeznaczyć na zdławienie powstania styczniowego ok. 50 mln rubli. W ten sposób fundusz wymiany banknotów na monety z kruszców szlacheckich został ograniczony do 44,5 mln rubli. Było to zbyt mało, by operacja wymiany mogła zakończyć się sukcesem. Niekorzystny dla Rosji był także fakt, że Francja zaczęła pomagać Polsce w jej walce o odzyskanie niepodległości. Ochłodziło to stosunki na linii Paryż–Moskwa. Do tego doszły noty dyplomatyczne Anglii, Francji i Austrii popierające polskie aspiracje niepodległościowe. Pod wpływem nacisku ze strony Napoleona III na kierownictwo banku Rothschilda w Paryżu zaczęły się pojawiać problemy z kolejną transzą pożyczki dla Rosji. To oznaczało koniec reform systemu pieniężnego w Rosji. Bank Państwowy Rosji dekretem cara Aleksandra II zawiesił wymianę banknotów na monety z kruszców szlacheckich.

W 1864 r. car Aleksander II wydał dekret, mocą którego Bank Państwowy wyemitował „bilety loteryjne”. Ogłoszono publiczne zapisy na zakup tych biletów o nominalnej wartości 92 mln rubli [*Birżewyje wiadomości* 1865, 30 czerwca]. Bilety trafiły też na giełdę w Berlinie, we Frankfurcie nad Menem, w Hamburgu i w Amsterdamie. Cieszyły się one bardzo dużą popularnością wśród – używając dzisiejszego terminu – inwestorów. Byli nimi bankowcy, przemysłowcy, ludzie nauki, handlowcy, chłopci, a nawet bezdomni, którzy składali się na zakup biletów, licząc na znaczne zyski. Na ile było to znaczące wydarzenie społeczne, niech świadczy fakt, że znalazło swój wyraz w literaturze i sztuce tej epoki – opisane zostało w wielu książkach i przedstawiane w sztukach teatralnych².

---

² Na przykład powieści: A. Czechowa *Wyigrany bilet*, A. Kurpina *Millionier*, Sztuka teatralna „Krupnyj wyigrasz”.

3. Utworzenie dwuszczeblowej struktury systemu bankowego w Rosji

Po roku 1890 zostały przeprowadzone dwie reformy w Banku Państwowym. Pierwsza z nich dotyczyła zmiany struktury banku, a druga zmiany systemu pieniężnego. Autorem tych reform był S.J. Witte, minister finansów Rosji w latach 1892-1903, który uważał, że konieczna jest industrializacja kraju i zbudowanie rodzimego przemysłu. Jego koncepcje zostały wdrożone do realizacji i zapoczątkowały korzystne zmiany w rozwoju gospodarczym Rosji.

W 1889 r. gazeta „Kijowskie Słowo” pisała, że reforma Banku Państwowego jest niezbędna. Należy ją kontynuować, wzorując się na pracy Banku Polskiego. Podkreślano, że Bank Polski jest dobrym przykładem do naśladowania, gdyż pełni różne funkcje. Jest jednocześnie bankiem emisyjnym i depozytowym, udziela krótkoterminowych i długoterminowych kredytów dla gospodarki (handlu, rolnictwa i przemysłu), a także bierze bezpośredni udział w finansowaniu handlowo-przemysłowych projektów inwestycyjnych. Odwoływanie się jednak do doświadczeń Banku Polskiego miało charakter werbalny i dotyczyło tylko wybranych operacji. Nie wprowadzono w Rosji zmian, które pełniej nawiązywałyby do doświadczeń pracy Banku Polskiego [Luntowski, Tatarinow, s. 248].

W latach 1895-1897 w Rosji podjęto po raz kolejny działania zmierzające do wdrożenia reformy pieniężnej i wprowadzenia pieniądza złotego do obiegu gospodarczego. Prace te miały na celu wprowadzenie Rosji do grupy państw rozwiniętych. W roku 1897 przyjęto dekret o „operacjach emisyjnych”, na mocy którego Bank Państwowy otrzymał prawo emisji banknotów zabezpieczonych złotem. Polityka emisyjna Banku Państwowego w tym okresie była oparta na 100-procentowym zabezpieczeniu rubla papierowego złotem znajdującym się w skarbcu Banku Państwowego. Aż do I wojny światowej ruble papierowe były wymienne na złoto.

W wyniku stabilizacji wartości rubla w ciągu następnych kilku lat dwukrotnie zwiększyła się rosyjska produkcja przemysłowa. Bank Państwowy Rosji zaistniał także na rynkach zagranicznych. W 1902 r. wspólnie z Bankiem Francusko-Holenderskim udzielił Bułgarii pożyczki w wysokości 106 mln franków. Pożyczka ta miała charakter polityczny, na dowód czego rosyjski rząd „oddał” rządowi Bułgarii – co jest wydarzeniem szczególnym – zysk, jaki osiągnął w wyniku udzielenia tej pożyczki [Ananicz 1987, s. 198].

Reforma rosyjskiego systemu pieniężnego na przełomie XIX i XX wieku umocniła rosyjskiego rubla i wprowadziła go do rodziny stabilnych walut świata. Zachęciła zagraniczny kapitał do inwestowania w gospodarkę rosyjską. Do czasu I wojny światowej silny złoty rubel zapewnił stabilny kurs wymiany na waluty zagraniczne według parytetu: 1 rubel = 2,16 marki niemieckiej, 2,67 francuskiego franka, 0,51 dolara USA oraz 0,105 funta brytyjskiego [Gosudarstwennyj Bank, s.12].

Przełom XIX i XX wieku przyniósł Rosji kryzys gospodarczy, który pogłębiły jeszcze takie okoliczności, jak wojna rosyjsko-japońska 1904-1905 oraz rewolucja

1905-1907. Wskutek zmniejszenia kapitałów Banku Państwowego do kwoty 50 mln rubli rozważano przekształcenie go w spółkę akcyjną i nadanie mu nazwy „Rosyjski Bank”. W rozmowach na ten temat brali udział europejscy bankierzy, którzy proponowali zwiększyć kapitały banku do 250 mln rubli. Szczególnie aktywni w tych negocjacjach byli bankierzy niemieccy. Berliński Dom Bankowy Mendelsoona zaproponował carskiej administracji zapłacenie za tę transakcję 600 mln rubli w złocie. Jednak Rosjanie nie podjęli propozycji dokapitalizowania banku centralnego, która oznaczała przekazanie najważniejszego banku rosyjskiego w ręce kapitału niemieckiego. Rosji udało się natomiast uzyskać pożyczkę we Francji, w wysokości 100 mln rubli. Po kilku latach zapasy złota w Banku Państwowym wzrosły z 1220 mln rubli w 1909 r. do 1695 mln rubli w 1914 [Łuntowski, Tatarinow, s. 377]. Rosyjski system bankowy był w tym czasie jednym z bardziej stabilnych w Europie i prowadził „twardą” politykę pieniężną opartą na zapasach złota zdeponowanych fizycznie w Banku Państwowym w Petersburgu. W tym czasie – dla porównania – banki centralne Francji i Niemiec emitowały dwa razy więcej pieniędzy w stosunku do posiadanych zapasów złota. Bank Anglii miał natomiast prawo emitować do 16 mln funtów bez pokrycia w złocie. Należy jednak zauważyć, że polityka emisji pieniądza bezwzględnie uzależniona od posiadanych zapasów złota eliminowała korzystną elastyczność w kreowaniu podaży pieniądza. Zmniejszenie zapasów złota oznaczało bowiem automatyczne zmniejszenie ilości pieniądza w obiegu, co w konsekwencji powodowało hamowanie rozwoju gospodarczego i utrudnienia w obrocie pieniężnym.

I wojna światowa osłabiła rosyjską gospodarkę. Gwałtownie wzrosły wydatki finansowe państwa. W 1914 r. car Mikołaj II wstrzymał wymianę banknotów papierowych na złoto. W 1916 r. Rosja podjęła próbę zaciągnięcia „wojennej pożyczki” za granicą. Jednak Francja, Szwajcaria, Włochy, Anglia i Dania nie były zainteresowane nabyciem rosyjskich papierów dłużnych.

Kolejny, bardzo trudny etap w historii rosyjskiego banku centralnego zaczyna się 25 października 1917 r., kiedy to bolszewicy dokonali zbrojnego przewrotu w Rosji i przejęli władzę. Władze Banku Państwowego nie zaakceptowały rządu bolszewików i nie chciały się mu podporządkować. Również banki komercyjne nie akceptowały nowej władzy. Narastający konflikt pomiędzy systemem bankowym a władzą polityczną spowodował, że Ministerstwo Finansów Rosji ogłosiło, iż wszyscy pracownicy Banku Państwowego, którzy nie akceptują nowej władzy politycznej, zostaną zwolnieni z pracy bez prawa do emerytury, a osoby korzystające ze służbowych mieszkań muszą je opuścić w ciągu 3 dni. Na podstawie tej decyzji zwolniono z pracy kierującego Bankiem Państwowym I. Szipowa oraz kilkunastu dyrektorów banku. Władze bolszewickie urzędujące w Smolnym podjęły decyzję, że Komisarzem Banku Państwowego zostanie S. Piestkowskij (był absolwentem londyńskiego uniwersytetu, gdzie studiował finanse). Przez 3 dni pełnił tę funkcję, jednak uznawszy, że podjęte obowiązki przerastają jego możliwości, podał się do dymisji. Następnym Komisarzem Banku Państwowego został W. Obolenskij. Decyzja ta uruchomiła kolejną falę protestów wśród pracowników banku centralnego i innych

bankowców. Wywołało to oburzenie W. Lenina, który zarzucił komisarzom zbyt łagodne traktowanie przez pracowników banku przeciwników nowej władzy. W. Lenin powołał 10 dyrektorów banku i zdecydował o aresztowaniu 25 dyrektorów departamentów. 16 listopada 1917 r. skarbiec w Banku Państwowym został przejęty przez bolszewików [Osinskij 1918, 6 nojabrja].

Prawie 40 pracowników jednak nie podpisało deklaracji o współpracy z bolszewikami i zostało aresztowanych. W późniejszym okresie także miały miejsce liczne aresztowania wśród pracowników banku. W grudniu 1917 r. z inicjatywy Lenina bolszewicy przejęli również wszystkie banki komercyjne, argumentując, że jednym z celów rewolucji była także nacjonalizacja banków prywatnych [Gindin 1961, s. 41-42].

W sierpniu 1918 r. Bank Państwowy zmienił nazwę na Narodowy Bank RSFSR. Podstawową funkcją, jaką pełnił ten bank, była emisja papierowych znaków pieniężnych i ich redystrybucja. Niekontrolowana jednak emisja pieniądza spowodowała, że w tym czasie w Rosji szybko rosła inflacja, która w krótkim czasie przekształciła się w hiperinflację. Jesienią 1918 r. ostatecznie zlikwidowano wszystkie banki prywatne, zamknięto banki zagraniczne oraz banki miejskie i gubernialne. W Rosji do 1921 r. zapanował komunizm wojenny.

W okresie Nowej Polityki Ekonomicznej nastąpiła zmiana polityki gospodarczej rządu radzieckiego i odwrót od komunizmu wojennego. Wprowadzono częściowo rynkowe zasady gospodarowania. W 1921 r. powołano do życia Państwowy Bank RSFSR (Gosbank) [Istorija... 1978, s. 118]. W 1929 r. postanowiono, że Gosbank będzie regulował obrót pieniężny, prowadził politykę pieniężną, odpowiadał za kasową obsługę skonsolidowanego budżetu państwa i budżetów lokalnych, a także udzielał krótkoterminowych pożyczek dla wybranych gałęzi gospodarki [Ikonnikow 1957, s. 146-147].

W latach 30. i 40. XX wieku socjalistyczne zasady gospodarowania spowodowały, że sytuacja gospodarcza i polityczna w Rosji skomplikowała się. Kiedy w Europie wybuchła II wojna światowa i w 1941 r. Niemcy wtargnęli do ZSRR, rozpoczęła się nowa epoka w historii Gosbanku ZSRR. Funkcjonował on w tym czasie jako centralny bank kraju, jako instytucja kredytująca potrzeby militarne i cywilne oraz odpowiadająca za rozliczenia pieniężne. Sprawnie prowadzono też rozliczenia clearingowe, które nie absorbowały masy pieniężnej. Realizowano operacje depozytowo-kredytowe, prowadzono kasową obsługę gospodarki i ludności. Bank obsługiwał budżet państwa i gromadził środki na finansowanie wydatków militarnych. Po zakończeniu II wojny światowej w 1947 r. władze Rosji przeprowadziły operację wymiany znaków pieniężnych. Jej celem było „zdjęcie” z obiegu nadmiernej ilości pieniądza. Wymieniano 10 starych rubli na 1 nowy rubel w gotówce. W 1961 r. przeprowadzono kolejną tego typu operację, określając ją jako ”zmiana poziomu cen i zamiana starych banknotów na nowe”. Podobnie jak poprzednio wymieniano 10 starych rubli na 1 nowy.

W tym czasie system bankowy ZSRR stanowił Gosbank ZSRR, podporządkowane mu Kasy Oszczędnościowe, Strojbank ZSRR, Wniesztorgbank SRR i banki zagraniczne ZSRR. Gosbank w pełni kontrolował wszystkie te jednostki.

Następny etap zmian w rozwoju systemu finansowego w Rosji rozpoczyna się po 1960 r. N. Chruszczow ogłosił wtedy, że ZSRR zakończył okres budowy socjalizmu i przeszedł do budowania komunizmu. Zapowiedziano realizację kolejnego planu siedmioletniego, w trakcie którego ZSRR „dogoni i prześcignie w gospodarce” USA. W gospodarce ZSRR nie działało się jednak dobrze. Utrzymywała się niska wydajność pracy, wzrastały koszty produkcji, spadały płace realne. Rosja pod względem poziomu rozwoju gospodarczego coraz bardziej oddalała się od innych krajów europejskich. Dojrzała potrzeba podjęcia przez państwo rosyjskie kolejnych wysiłków w celu zatrzymania negatywnych tendencji w gospodarce i systemie pieniężnym. W 1970 r. podjęto decyzje zmierzające w kierunku powiązania działalności Gosbanku ZSRR z potrzebami finansowymi sektora realnego gospodarki. Dostrzegano negatywne konsekwencje ograniczenia roli banku centralnego w Rosji do prowadzenia wyłącznie polityki pieniężnej i odpowiedzialności za stabilność systemu bankowego. Jednak dopiero po 10 latach, 18 grudnia 1980 r., został przyjęty nowy statut Gosbanku. Przyjęto, że Gosbank ZSRR ma monopol w emisji pieniądza, jest bankiem kredytującym gospodarkę narodową i centrum rozliczeniowym państwa.

4. Centralny Bank Rosyjskiej Federacji (Bank Rosji) [Żukowska 2007, s. 327-357].

Ostatni etap zmian w rozwoju bankowości centralnej w Rosji wiąże się z rozpadem ZSRR i powstaniem Federacji Rosyjskiej. W 1990 r. powołany został Centralny Bank Rosyjskiej Federacji (Bank Rosji). Został on podporządkowany Radzie Najwyższej Rosyjskiej Federacji (Dumie Państwowej). Po likwidacji Gosbanku ZSRR jego aktywa i zobowiązania zostały przekazane do Banku Rosji [Golikowa 2000, s. 81 i nast.]. W efekcie tych reform ukształtował się dwupoziomowy system bankowy, który stanowił bank centralny (Bank Rosji) oraz banki komercyjne, filie i przedstawicielstwa banków zagranicznych, a także instytucje finansowe (fundusze inwestycyjne, instytucje ubezpieczeniowe, lombardy, fundusze emerytalne, związki banków).

Podstawy prawne działalności współczesnego Banku Rosji tworzą: Konstytucja Federacji Rosyjskiej oraz Ustawa Federacji Rosyjskiej „O Centralnym Banku Rosyjskiej Federacji (Banku Rosji)” [Ustawa Federacji Rosyjskiej... 1995].

Bank Rosji jest podporządkowany Dumie Państwowej, co wyraża się w powoływaniu i odwoływaniu przez nią prezesa banku, powoływaniu i odwoływaniu Rady Dyrektorów Banku Rosji oraz obowiązku przedkładania przez Bank Rosji właśnie Dumie Państwowej sprawozdania rocznego i raportu audytorów. Kapitał założycielski BR określony został na poziomie 3 mld rubli [Żukowa 2004, s. 62].

Główne cele Banku Rosji można podzielić na dwie grupy – cel podstawowy i cele uzupełniające. Celem podstawowym jest ochrona i zabezpieczenie stabilności rubla. Do celów uzupełniających należy zaliczyć rozwój i umocnienie systemu bankowego w Federacji Rosyjskiej oraz odpowiedzialność za efektywnie i sprawnie działający system rozliczeń pieniężnych [*Bankowość centralna...* 2008, s. 265-292].

Ustawa o banku centralnym określa też zadania banku centralnego. Najważniejszym z nich jest prowadzenie jednolitej, co należy podkreślić, wspólnie z rządem, państwowej polityki pieniężno-kredytowej. Bank Rosji odpowiada też za system regulacji i nadzoru bankowego oraz kontrolę walutową. Zarządza rezerwami walutowymi państwa, prowadzi obsługę kasową budżetu państwa i funduszy pozabudżetowych. Zajmuje się również analizą sytuacji makroekonomicznej, a także sporządzeniem projektu bilansu płatniczego kraju.

Najwyższym organem zarządzającym Banku Centralnego jest Rada Dyrektorów Banku Rosji, zespół składający się z 12 członków i prezesa banku. Członkowie Rady Dyrektorów są pracownikami Banku Rosji. Powoływani są na stanowisko przez Dumę Państwową na 4 lata. Rada Dyrektorów we współdziałaniu z rządem Federacji Rosyjskiej opracowuje i realizuje politykę pieniężno-kredytową.

Oceniając rozwiązania prawne rosyjskiej bankowości centralnej, należy zwrócić uwagę na niezależność instytucjonalną, ekonomiczną i personalną Banku Rosji. Niezależność Banku Rosji wyznacza udział państwa w kapitale i zasady zagospodarowania zysku (który nie jest celem działalności banku). Określa go też procedura wyboru członków zarządu, w tym prezesa. Prezesa Banku Rosji wybiera Duma na wniosek prezydenta na 4-letnią kadencję, maksymalnie na dwa kolejno po sobie następujące okresy. Prezydent może zgłosić tę samą osobę na stanowisko prezesa banku nie więcej niż dwa razy.

Bilans Banku Rosji (na 1 stycznia 2010 r w mln rubli) przedstawia się następująco [Godowej odcziot 2010]:

	2009	2008
Aktywa		
1. Metale szlachetne	764 646	450 332
2. Aktywa ulokowane u nierezydentów, papiery wartościowe zagranicznych emitentów	12 383 329	12 091 074
3. Kredyty i depozyty	1 705 755	3 871 335
4. Papiery wartościowe, w tym:	465 936	441 019
papiery dłużne Rządu Federacji Rosji	357 100	353 205
5. Pozostałe aktywa, w tym:	100 293	109 954
środki podstawowe	64 563	63 973
zaliczka na podatek	159	187
Razem aktywa	15 419 959	16 963 714
Pasywa		
1. Pieniądz gotówkowy w obrocie	4 629 863	4 378 238
2. Środki na rachunkach w Banku Rosji, w tym:	7 979 724	10 237 559
środki Rządu Federacji Rosji	4 980 193	7 093 937
środki organizacji kredytowych (banków) rezydentów	1 731 339	2 010 099
3. Środki w rozliczeniu	8 396	16 119

4. Wyemitowane papiery wartościowe	283 124	12 493
5. Pozostałe pasywa	168 319	319 165
6. Kapitał, w tym:	2 099 113	1 902 352
kapitał ustawowy	3 000	3 000
fundusze rezerwowe	2 096 113	1 899 352
7. Zysk za 2009 r.	251 420	97 788
Razem pasywa	15 419 959	16 963 714

Współczesny Bank Rosji jest instytucją niezależną i stabilną. W czasie kryzysu w 1998 r. w Rosji i w okresie światowego kryzysu finansowego w latach 2008-2009 skutecznie bronił wartości rubla i stabilności rosyjskiego systemu bankowego [Jewstwigieniewa 2009, s. 47-59].

Czy w następnych latach Bank Centralny będzie ostoją bezpieczeństwa systemu bankowego i realizatorem polityki pieniężnej gwarantującej stabilność waluty krajowej? Należy przypuszczać, że warunkiem umocnienia pozycji Banku Centralnego w państwie będzie realizacja skutecznych reform gospodarczych, uruchomienie intensywnych czynników wzrostu gospodarczego i poprawa innowacyjności gospodarki. Silny Bank Centralny będzie gwarancją silnej waluty, bezpieczeństwa i stabilności całego systemu bankowego.

Literatura

- Ananicz B.W., *Rossija i międzynarodnij kapitał 1987-1914*, L.1970.
- Bankowość centralna od A do Z* (Rozdział X, „Bankowość centralna w Rosji”), Narodowy Bank Polski, Warszawa 2008.
- Birżewyje wiadomości*, Sankt-Petersburg 1865 goda, 30 ijunia.
- Birżewyje wiadomości*, 1862, Moskwa, 24 apriel.
- Gindin A., *Kak bolszewiki owładieli gosudarstwiennym bankom*, Moskwa 1961.
- Godowej otcziot Banka Rossii*, Moskwa 2010, 13 maja.
- Golikowa J., Chochlenkowa M., *Bank Rossii*, Moskwa 2000.
- Gosudarstwiennyj Bank, *Kratkij oczierek diejatielnosti za 1860-1910 gody*.
- Ikonnikow W.W., *Gosudarstwiennyj bank SSSR. Kratkij oczierek*, Moskwa 1957.
- Istorija gosudarstwiennowo banka SSSR w dokumentach*, M. 1978.
- Jewstwigieniewa L., Jedwstwigieniew R., *Strategija wychoda Rossii iż krizisa*, „Woprosy Ekonomiki” 2009 nr 5.
- Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, PWN, Warszawa 2009.
- Luntowski G.I., Tatarinow S.W., *Istorija Banka Rossii 1860-2010*, t. I, c. 248.
- Nikitienko A.W., *Dniewnik*, T. II, Moskwa 1955.
- Osinskij H., *Kak my owładieli gosudarstwiennym bankom*, „Ekonomiczieskija żiżń” 1918, 6 nojabrja. PGIA.F. 563.Op.2 D. 155,L.13.
- Rostworowski E., *Historia powszechna – wiek XVIII*, PWN, Warszawa 2009.
- Sobr. II.T. XXXV. Otd.I, Materiały archiwalne PSZ. ct. 35847.
- Sudejkin W.T., *Gosudarstwiennyj Bank, Issledowanije jewo ustrojstwa, ekonomiczieskowo i finansowowo znaczenija*, SPB, 1891.

Ustawa Federacji Rosyjskiej „O Centralnym Banku Rosyjskiej Federacji (Banku Rosji)” z dnia 26.04.1995 roku nr 63-FZ ze zmianami i uzupełnieniami.

Zajonczikowski P.A., *Otmiena kriepostnowo prawa w Rossii*, M. 1968.

Żukowa E.F., *Banki i niebankowskije kredytnyje organizacii i ich operacii*, Moskwa 2004.

Żukowska H., *Stabilności i czynniki destabilizujące system bankowy. Przykład Rosji po 1990 roku*, Lublin 2007.

150 YEARS OF THE BANK OF RUSSIA – HISTORY AND THE PRESENT TIME

Summary: Central Bank – National Bank – was established in Russia in 1860. The history of the Russian central banking is a reflection of the problems that the Russian state and society have contended with over the last 150 years. It is an example of progressive reforms in the second half of the 19th century as well as an example of off the mark solutions, particularly by having the Central Bank to conform to policies. Russians considered the advisability of the use of the experience of the Polish Bank established in 1824. The Polish January uprising of 1863 year weakened the economy of Russia and halted the rising monetary reform. After years of fierce changes – especially as a result of the Bolshevik revolution of 1917 year and the period of communism – today the Central Bank of Russian Federation (Bank of Russia) is an independent and stable institution.